

Zabranu diskriminacije pred međunarodnim telima

Čekajući april 2005.

Neki od komiteta su ovlašćeni da razmatraju pojedinačne predstavke. Naša država je prihvatila nadležnost Komiteta za ljudska prava, Komiteta protiv mučenja i Komiteta za ukidanje rasne diskriminacije

Ana Knežević

MEĐUNARODNO PRAVO

Država ne sme donositi diskriminatorne zakone, dok su svi njeni službenici dužni da pravo primenjuju jednako na sve. Ona mora da sankcioniše diskriminaciju bilo da su je počinila privatna lica, npr. vlasnik preduzeća ili javnog kupališta ili službenici države, kao što su policajci, opštinski inspektori i sudije. Onda kada to ne učini, pred žrtvama diskriminacije je još jedna šan-

odredu kojom obavezuje države članice da poštuju i jemče prava priznata Paktom bez ikakve diskriminacije.

■ **Koje posebne dokumente su UN donele u cilju borbe protiv diskriminacije?**

Vesna Petrović: Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, imaju drugačiji pristup pošto zabranjuju diskriminaciju, ali samo ako se ona dešava po nekom određenom osnovu razlikovanja – rasi ili polu. Konvencija o pravima deteta posebno štiti prava deteta i obavezuje države potpisnice da

Vesna Petrović: Svi pomenuti međunarodni ugovori ustanovili su ugovorna tela (komitete) čija je nadležnost da nadziru ispunjavanje obaveza država članica. Njihova nadležnost je u prvom redu da ispituju i ocenjuju izveštaje država koje su ratifikovale odgovarajući međunarodni ugovor, zatim da rešavaju sporove između država ugovornica, kao i da usvajaju opšte komentare ili preporuke kojima bliže određuju i tumače pojedine članove ugovora ili daju smernice za ispunjavanje obaveza iz ugovora.

■ **Kako se pojedinac koji je pretrpeo akt diskriminacije može zaštititi pred ovim komitetima?**

Vesna Petrović: Neki od komiteta su ovlašćeni da razmatraju pojedinačne predstavke. Ova nadležnost je fakultativne prirode, što znači da države daju posebnu izjavu ili ratifikuju dodatne protokole i tako prihvataju ovu nadležnost ugovornih tela UN. Naša država je prihvatila ovakvu nadležnost Komiteta za ljudska prava, Komiteta protiv mučenja i Komiteta za ukidanje rasne diskriminacije.

Pred komitetima UN do danas se razmatralo preko hiljadu pojedinačnih predstavi i stvorena je veoma obimna i korisna praksa ovih organa. Bilo je i dosta slučajeva u kojima su se podnosioci predstavke žalili na diskriminaciju. I protiv naše zemlje je pokrenuto nekoliko postupaka pred Komitetom protiv mučenja. U jednom od njih (slučaj Hajrići i drugi protiv Jugoslavije), Komitet je ocenio da je do torture došlo zbog rasno motivisanog nasilja i nespremnosti državnih organa da to nasilje spreče i kazne.

PRAKSA EVROPSKOG SUDA

■ **Osim dokumenata UN, čini se da je nezamisljiv mehanizam međunarodno-pravne zaštite od diskriminacije ustanovljen Evropskom konvencijom o ljudskim pravima?**

Tatjana Papić: Evropska konvencija i njeni protokoli jamče: pravo na život, zabranu zlostavljanja i ropstva, pravo na slobodu i bezbednost, pravo na pravično suđenje, pravo na privatnost, slobodu izražavanja, okupljanja i udruživanja, pravo na mirno uživanje imovine, slobodu kretanja, itd. Zabranu diskriminacije predviđena je Članom 14 Evropske konvencije, ali ona ima pomoćni karakter: zabranjena je diskriminacija samo u odnosu na uživanje prava koja su garantovana Konvencijom. Tek Protokol br. 12, uz Konvenciju od 2000. godine, ispravlja ovaj nedostatak. On će 1. aprila 2005. stupiti na snagu i od tada će biti moguća sveobuhvatnija zaštita lica od diskriminatornih postupaka. SCG je ratifikovala ovaj Protokol. Stupanjem na snagu Protokola br. 12 svako pravo koje zakon države članice garantuje moraće da se ostvaruje bez diskriminacije bilo kom osnovu.

■ **Po kojim kriterijumima se ustanovljava da li je nejednak tretman ljudi predstavljao akt nedopuštene diskriminacije?**

Tatjana Papić: Osnovno pravilo je da jednake slučajeve treba tretirati jednako, a jednake nejednako, srazmerno njihovoj nejednakosti. Dakle, da bi se utvrdilo postojanje diskriminacije neophodno je dokazati da postoji 1) razlika u tretmanu i to 2) istih ili sličnih odn. analognih slučajeva. Npr. u slučaju Džonson protiv Irske tužilac, irski državljanin, žalio se da nije u mogućnosti da dobije razvod braka samo zbog svog slabog finansijskog stanja. On je tvrdio da bogatiji irski državljanin, suočeni sa nemogućnošću da se razvedu u Irskoj, mogu otputovati u inostranstvo i tamo dobiti razvod koji bi potom bio priznat od strane irskih organa. Međutim, Sud je utvrdio da irski zakon priznaje strane razvođe samo onda kada su njeni državljanin imali prebivalište u inostranstvu, a ne kada tamo odu samo da bi se razveli. Tako je Sud zaključio da tužilac i ta lica nisu u analognim situacijama i da se ne radi o diskriminaciji prema finansijskom statusu.

■ **Kako se procenjuje da li je razlika u tretmanu opravdana ili ne?**

Tatjana Papić: Čak i onda kada uoči postojanje nejednakog tretmana istih ili sličnih slučajeva, Sud neće utvrditi da je došlo do diskriminacije ako država dokaže da je postojalo objektivno i razumno opravdanje za takav postupak. Naime, ako država ima legitiman cilj kome teži takvim postupkom, i ako postoji srazmera između tog cilja i načina na koji se on želi postići, neće biti diskriminacije uprkos nejednakom tretmanu. U predmetu Rasmusen protiv Danske, Sud je utvrdio da ne postoji diskriminacija na osnovu pola u slučaju kada je rok u kome je moguće osporavati očinstvo određen samo za muškarce, ali ne i za žene/majke. Naime, zaštita interesa deteta jeste legitiman cilj koji se ovim pravilom želi ostvariti: majčin interes se, u ovom pogledu, uglavnom poklapa s interesima deteta, a rok nakon čijeg isteka muškarcu više nije dozvoljeno da osporava očinstvo deteta postoji da bi se izbeglo pogoršanje položaja deteta pokretanjem tog postupka više godina posle nje-

govog rođenja. Sud je tako ovo pravilo smatrao prigodnim načinom za postizanje legitimnog cilja zaštite interesa deteta.

USLOVI ZA ZAŠTITU

■ **U kojim slučajevima nam Evropski sud neće pružiti zaštitu od diskriminacije?**

Tatjana Papić: S obzirom da Protokol br. 12 još nije stupio na snagu, Evropskom sudu se možete obratiti samo ako smatrate da vam je neko pravo koje predviđa Konvencija uskraćeno na diskriminatorni način. Evo primera: ako bi osoba koja je pripadnik „Jehovnih svedoka“ bila lišena roditeljskog prava samo zbog tog svog ličnog svojstva, ona će uspeti u zahtevu pred Evropskim sudom samo ako tvrdi da je protivno Članu 14 Evropske konvencije pretrpela diskriminaciju u vezi sa uživanjem slobode veroispovesti koja je garantovana članom 9 Konvencije. Ako bi neko bio zlostavljan u pritvoru samo zato što je pripadnik neke manjinske zajednice, tužbu će zajedno zasnovati na kršenju zabrane mučenja, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja (Član 3 Konvencije) i zabrane diskriminacije (Član 14 Konvencije).

Potrebno je istaći da je praksa Suda po pitanju zabrane diskriminacije često bila logički neodrživa, upravo zbog ove pomoćne prirode člana 14. Naime, često se Sud nije ni upuštao u razmatranje da li je taj član prekršen ako bi utvrdio povredu „glavnog“ člana, tj. nekog prava iz Konvencije. Tako, ako bi se neko žalio da je bio izložen mučenju zbog svoje nacionalne pripadnosti, Sud bi se koncentrisao samo na povredu Člana 3 Konvencije i često ne bi uopšte razmatrao da li je do nje došlo iz diskriminatornih pobuda. Međutim, u velikom broju slučajeva takve pobude predstavljaju fundamentalni aspekt povrede prava pojedinca. Naime, često do povrede „glavnog“ prava ne bi ni došlo da pojedinac nije bio član neke „manje vredne grupe“, bilo da su u pitanju nacionalne manjine, žene, deca, stari ili hendikepirani. ■

ZAHVALNOST

Objavljivanje dodatka Danas PRAVOplus posvećenog diskriminaciji, ne bi bilo moguće bez velikodušnosti „Norveške narodne pomoći“, Regionalne kancelarije za Jugoistočnu Evropu. Redakcija dodatka se srdačno zahvaljuje.

Uskoro kvalitetnija zaštita od diskriminacije pred Evropskim sudom za ljudska prava: Vesna Petrović i Tatjana Papić

sa – postupak pred nekim od međunarodnih tela za zaštitu ljudskih prava, između ostalog i pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu. O međunarodno-pravnim mehanizmima za zaštitu od diskriminacije i o tome pod kojim uslovima je moguće pred Evropskim sudom ostvariti zaštitu od diskriminacije, za Danas Pravo govore mr Vesna Petrović i mr Tatjana Papić iz Beogradskog centra za ljudska prava.

Vesna Petrović: Pakt o građanskim i političkim pravima Ujedinjenih nacija sadrži odredbu o opštoj zabrani diskriminacije koja se odnosi na uživanje svih prava garantovanih zakonom. On predviđa da su sva lica jednaka pred zakonom i obavezuje državu da zabrani svaki oblik diskriminacije i obezbedi svima jednaku i uspešnu zaštitu protiv diskriminacije. Pored opšte zabrane diskriminacije, Pakt o građanskim i političkim pravima sadrži i jednu akcesornu

obezbede prava utvrđena Konvencijom svakom detetu koje je pod njihovom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije u odnosu na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko i drugo uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovno stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status deteta, njegovog roditelja ili zakonskog staratelja. Takođe veoma važan međunarodni ugovor o ljudskim pravima sa stanovišta borbe protiv diskriminacije je i Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka. Značaj ove Konvencije se posebno ističe ako se u obzir uzme činjenica da je veoma česta pobuda za mučenje jednog lica upravo neko njegovo lično svojstvo, na primer rasa ili nacionalna pripadnost.

■ **Da li su istovremeno sa usvajanjem ovih međunarodnih dokumenata obrazovana i tela koja bi pratila poštovanje njihovih odredaba?**